

Правила адвокатської етики в законодавстві України про адвокатуру та адвокатську діяльність

Дмитро КУХНЮК,
експерт програми «Адвокат
Майбутнього», адвокат, к.ю.н.

У п. 14 Основних положень про роль адвокатів (Basic Principles on the Role of Lawyers), прийнятих VIII Конгресом ООН щодо запобігання злочинам 27.08.1990 р. – 07.09.1990 р., зазначено, що надаючи допомогу клієнтам при здійсненні правосуддя, адвокати повинні дотримуватися прав людини й основних свобод, визнаних національним і міжнародним правом, діяти вільно та наполегливо, відповідно до закону і визнаних професійних стандартів та етичних норм.

В тексті цього основного для адвокатур усього світу міжнародного документа нормам та правилам професійної етики приділяється важливе значення, зокрема:

- в преамбулі документа зазначається, що професійні асоціації адвокатів відіграють важливу роль у підтримці професійних стандартів та етичних норм;
- у п. 9 вказано, що Уряди, професійні асоціації адвокатів та навчальні інститути мають забезпечити адвокатам отримання відповідної освіти, підготовку й знання ідеалів, етичних обов'язків, прав людини та основних свобод, визнаних національним і міжнародним правом;
- у пп. «в» п. 16 передбачено, що Уряди мають забезпечити адвокатам виключення можливості піддавати покаранню або погрожувати його застосуванням та можливості обвинувачення, адміністративних, економічних й інших санкцій за дії, вчинені відповідно до визнаних професійних обов'язків, стандартів та етичних норм;
- у п. 23 зазначається, що при здійсненні своїх прав на свободу висловлювань та об'єднань в асоціації адвокати повинні керуватися законом, визнаними професійними стандартами та етичними правилами;
- у п. 25 йдеться про те, що професійні асоціації мають кооперуватися з урядами для забезпечення права

кожного на рівній та ефективний доступ до юридичної допомоги, щоб адвокати, за відсутності недоречного стороннього втручання, були здатні давати поради й допомагати своїм клієнтам згідно із законом, визнаними професійними стандартами та етичними правилами;

- у п. 29 передбачено, що всі дисциплінарні процедури повинні бути визначені відповідно до кодексу професійної поведінки, іншими визнаними стандартами та етичними нормами юридичної професії, а також у світлі цих принципів.

Схожі положення закріплені у Рекомендації R(2000)21 Комітету Міністрів Ради Європи країнам учасницям від 25.10.2000 р. Основними міжнародними документами, які регулюють питання професійної етики адвокатів у Європі, є також Хартія основоположних принципів європейської юридичної професії (Charter of Core Principles of the European Legal Profession), прийнята Радою адвокатських асоціацій та правових товариств Європи 25.11.2006 р., та Кодекс поведінки Європейських адвокатів (Code of Conduct for European Lawyers), прийнятий цією ж організацією 28.10.1988 р. Однак, враховуючи межі цього дослідження, автор не має на меті детально аналізувати зазначені документи.

В межах цієї статті доцільно простежити розвиток законодавства

про адвокатуру та адвокатську діяльність з моменту прийняття Закону України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р. Вказаний Закон лише в тексті Присяги адвоката України (ст. 15 Закону) закріплював обов'язок адвоката у своїй професійній діяльності суворо додержуватися законодавства України, міжнародних актів про права та свободи людини, правил адвокатської етики.

До жовтня 1999 р. в Україні не існувало органу, який був наділений повноваженнями щодо укладення та затвердження Правил адвокатської етики. Вища кваліфікаційна комісія адвокатури при Кабінеті Міністрів України, відповідно до ст. 14 Закону, лише розглядала скарги на рішення кваліфікаційно-дисциплінарних комісій. Натомість з'їзд адвокатів України, повноваження якого були визначені ст. 131 Конституції України та ст. 5 Закону України «Про Вищу раду юстиції», також не був наділений відповідними повноваженнями.

Лише 01.10.1999 р. Вища кваліфікаційна комісія адвокатури при Кабінеті Міністрів України на реалізацію повноважень, наданих їй Положенням «Про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури (зі змінами та доповненнями, внесені Указом Президента України від 30.09.1999 р. №1240/99), схвалила Правила адвокатської етики.

Зміст Правил багато в чому повторював норми Кодексу поведінки європейських адвокатів в редакції 28.11.1998 р. Незважаючи на те, що правила адвокатської етики були схвалені Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури, яка формально діяла при Кабінеті Міністрів України, правила стали важливою віхою у розвитку законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність. Зокрема, в них вперше було закріплено 10 основних принципів адвокатської етики, введено нову термінологію (клієнт, гонорар тощо), закріплені поняття та істотні умови угоди про надання правової допомоги.

З прийняттям Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. питання дотримання адвокатами Правил адвокатської етики набуло особливої актуальності. На відміну від Закону України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р., в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» правила адвокатської етики згадуються в різних контекстах, а саме:

- кваліфікаційний іспит полягає у виявленні особи, яка має бажання стати адвокатом, в тому числі теоретичних знань з адвокатської етики (ч. 2 ст. 9 Закону);
- обов'язок дотримання правил адвокатської етики зберігся в оновленому тексті присяги адвоката (ч. 1 ст. 11 Закону);
- під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги (ч. 1 ст. 20 Закону);
- обов'язок дотримання присяги адвоката України та правил адвокатської етики є одним із професійних обов'язків адвоката (п. 1 ч. 1 ст. 21 Закону);
- зміст договору про надання правової допомоги не може суперечити присязі адвоката України та правилам адвокатської етики (ч. 5 ст. 27 Закону);
- адвокату забороняється укладати договір про надання правової допомоги, він зобов'язаний відмовитися від виконання договору, укладеного адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням, якщо результат, досягнення якого бажає клієнт, або засоби його досягнення, на яких він наполягає, суперечать правилам адвокатської етики (п. 2 ч. 1 ст. 28 Закону);
- порушення правил адвокатської етики є дисциплінарним проступком (п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону);
- систематичне або грубе одноразове порушення правил адвокатської етики є однією з виключних підстав для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (п. 3 ч. 2 ст. 31 Закону);

• таке ж порушення, що підриває авторитет адвокатури України, є однією з виключних підстав для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю (п. 4 ч. 2 ст. 32 Закону);

- про надзвичайну важливість правил адвокатської етики для адвокатів в Україні свідчить те, що виключну компетенцію щодо їх затвердження має з'їзд адвокатів України (п. 3 ч. 7 ст. 54 Закону).

Окрім того, про надзвичайну важливість правил адвокатської етики свідчить ч. 5 п. 14 оновленого Порядку підвищення кваліфікації адвокатами України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 16.02.2013 р. №85 зі змінами та доповненнями, відповідно до якого адвокат має отримати не менше ніж 6 залікових балів (з необхідних 30) за навчання з етики та стандартів професійної діяльності протягом 3-річного періоду оцінювання підвищення кваліфікації.

Прийняття нового Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Закону України «Про безоплатну правову допомогу», нового Кримінального процесуального кодексу України зумовило необхідність прийняття нової редакції Правил адвокатської етики. 17.11.2012 р. нові Правила адвокатської етики були затверджені Установчим з'їздом адвокатів України, який відбувся в готелі «Русь». За основу цих Правил були взяті Правила адвокатської етики від 01.10.1999 р.

Нові Правила адвокатської етики складаються з преамбули та 10-ти розділів, які містять 67 статей. У преамбулі Правил зазначено, що дотримання адвокатами особливих деонтологічних вимог і правил розглядається світовою адвокатською спільнотою як необхідна передумова повноцінного функціонування адвокатури, виконання нею важливої соціальної ролі в демократичному суспільстві. Правила мають на меті уніфіковане закріплення традицій та досвіду української адвокатури у сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загальноновизнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві.

Також у Преамбулі зазначено, що ці Правила слугують обов'язковою для використання адвокатами системою орієнтирів при збалансуванні, практичному узгодженні ними своїх багатоманітних, іноді суперечливих професійних прав та обов'язків відповідно до статусу, основних завдань адвокатури й принципів її діяльності, визначених Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими законодавчими актами України, а також закріплюють єдину систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінки адвоката у дисциплінарному провадженні кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

Отже, враховуючи викладене, можна дійти наступних висновків:

- Дотримання адвокатами етичних норм і правил є загальноновизнаним міжнародним стандартом організації та діяльності адвокатури, необхідною передумовою повноцінного функціонування адвокатури, виконання нею її важливої соціальної ролі в демократичному суспільстві.

- Чинний Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає, що дотримання Правил адвокатської етики є одним з основних професійних обов'язків адвоката; порушення Правил адвокатської етики є дисциплінарним проступком і може бути підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності; систематичне або грубе одноразове порушення Правил

Дотримання адвокатами етичних норм і правил є загальноновизнаним міжнародним стандартом організації та діяльності адвокатури

- В Україні Правила адвокатської етики слугують обов'язковою для використання адвокатами системою орієнтирів при збалансуванні, практичному узгодженні ними своїх професійних прав та обов'язків; закріплюють єдину систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінки адвоката у дисциплінарному провадженні кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

адвокатської етики є підставою для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від 1-го місяця до 1-го року; таке ж порушення, що підриває авторитет адвокатури України, є підставою для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.

